

Mustmaa Ulvi Islandist ja umast vahtsõst raamatust

Kae lk 2

Nõlvaku Kaie tagasikaeminõ timahavadsõ suvõ pääle

Kae lk 3

Kuis muudsa tehnikaga või avita inemiisil lähkümbäs saia

Kae lk 4

9 771406 1922005

Kangro preemiä sai Kübärä Kristi. Timahavvadsõ Kangro Bernardi nimelidse kirändüspreemiä sai Kübärä Kristi uma romaani «Viimane lusikas / Perämäne luidsas» iist. Tego om romaaniga, miä ilmu samal aol nii eesti ku võro keelen ja kon osa tegemiisi või julgölõ Võro liina säädi. «Seo om naasõ lugu, kiä ots nii hindä seest ku välast-puult põhjust, mille tä om terve elo pidänü kolima. Uma tii pääl kaib tä uman minnevaon olnuid salahuisi luitsaga vällä,» võtt kiränik esi uma raamadu sisu kokko. Preemiä anti kätte 18. süküskuul Obinitsan Seto ateljee-galeriin, kon oll' värski laureadiga väiku jutuajaminõ, midä vidi Kauksi Ülle. Pildi pääl posiiir Kübärä Kristi ummi raamatidõ ja avvokirä man. Kangro-preemiät and vällä Võromaa arõnduskeskus aasta joosul ilmunu Võromaaga kõüdedü kirätüü iist.

RAHMANI ELO jutt ja pilt

Suidsusannu ülelugõmisõl om saadu teedüst päält 1200 sanna kotsilõ

Tinavaasta sügüsedses käänü-päaväs om suidsusannu kokkolugõminõ andnu tiidmise 1224 sanna kotsilõ, noist ligi tuhandõ kotsilõ om korjunu pilte ja täämbädse ao sanna-kombidõ perimüst. Kokkolugõminõ om käünü puultõist aastagat ja sanna saa jakkuvalt kirja panda veebiankeedin kodolehe savvusann.ee pääl.

Vahtsõ suidsusanna kütmine.

kinnipidämise hāste hoolõn: ku umanik ei taha, et tõsõ timä sanna kotsilõ midāgi teedā saanu, sōs niimuudu om kah. Kokkolugõmisõ ankeeti saa täütä veebilehe savvusann.ee pääl, abis om videooppus. Sannast või teedā anda nii kah, et kirotat vai kõlistat õkva üle-lugõmisõ iistvõtjilõ. Täpsämbät teedüst saa Puksingu Marko käest, marko.puksing@ut.ee, tel 511 7446. Vana-Võromaa suidsusanna-kombõ omma UNESCO vaimlidsõ kultuuriperändüse esindüsnumistün aastagast 2014. Sannaumanigõ hāā abiga tahetas selgembās saia sanu hulk ja uuri sannakombit. Kokkolugõmist kõrraldasõ Võro instituut ja Vana-Võromaa suidsusannu kuuntüükogo, ettevõtmist tugõ Eesti Rahvakultuuri Keskus.

VANA-VÖROMAA
SUIDSUSANNU KUUNTÜÜKOGO

Säitsmes agendikampaania

RAHMANI JAN

Joba aastit peetās mǎrdikuu edimǎdsel täüsnǎdǎlil võro keele nǎdǎlit. Timahava om 2.–8. novvembrini plaanin hulga suurõmbit ja vähambit tegemiisi, miä tõmbasõ võro keele ja kultuuri pääle tähelepandmist. Joba säitsmes aastak saava huvilidsõ hinnāst võro keele agendis kah üles anda.

Ettevalmistusõ timahavatsõs võro keele nǎdǎlis kǎāvǎ tävve huuga. Nǎdǎli tegemiisi iistvidǎjǎ om Võro instituut, a ütēn lüvvǎ ja ummi üritüisi kõrralda saava kõik huvilidsõ. Nǎütüses om noil inemiisil, kiä tahtva uma keele kõnõlõmist vǎllǎ nǎüdadǎ ja tõisi hindāga ütēn kõnõlõma kutsu, võimalus naada võro keele agendis.

Timahavanõ agendikampaania om esierǎline tuuperǎst, et säitsmendǎ kõrra puhul om seo aasta agendinummõr 007 – täpippǎält tuusama, miä ilma kõgõ kuulsambal agendil Bondi Jamesil. Timahavanõ võro keele nǎdǎli lõugahus om kah tuuga kõüdet. «Mul om hǎā miil, et kunstnik Luiga Kristjan, kiä om aastit võro keele nǎdǎli kujondust tennü, paksõ tollõ kuulsa Bondi lausõ perrǎ vǎllǎ lõugahusõ «Mu nimi om kiil. Võro kiil». Seo lausõ nõst keeleteemǎ viil kõrd üles ja nǎütās, ku tähtsǎ om mi hindǎ jaos kiil, midǎ tan paikkunnan

RAHMANI JANI PILT

Timahavadsõ võro keele nǎdǎli kõrraldaja Laube Kadri kuts huvilidsi nǎdǎli tegemiisist ossa võtma. Pildi pääl om tä uman kodoalõvin Varstun Kultuuri uulidsa nuka pääl.

kõnõldas,» seletās timahavadsõ võro keele nǎdǎli pǎäkõrraldaja Laube Kadri. A kuimuudu huvilinõ hinnāst agendis kirja panda saa? «Tulõ minnǎ Võro instituudi kodolehe vai sotsiaalmeediǎ lehti pääle ja otsi üles kotus, kon saat hinnāst võro keele agendis üles anda. Agendi lubasõ, et nǎ kõnõlõsõ tiidsǎhe inǎmb võro keelen: egǎpǎāvatsen elon, poodi man, sotsiaalmeediǎn. Tõsõs om seo, et agendil om uma tunnus: mǎrk vai hamõ. Tuuga saa viil

kõrd nõsta üles ja nǎüdadǎ, et sa tahat võro keelen kõnõlda,» kõnõlõs Laube Kadri. Võro keele nǎdǎlihe om plaanit hulga tegemiisi: vahtsidõ laulõ kontsõrt Uma Laul, Kuslapuu Kaisa plaadi nǎütǎmine, võrokeelidsõ Minecrafti ütēnmǎngmine, zumba-õdak võrokeelidsõ muusiga perrǎ, võrokeelidsõ Tähekese nǎütǎmise, mǎlomǎng, filmiõdak ja hulga muud. Täpsemb kava, midǎ aoga tävvendedās, om Võro instituudi kodolehe pääl.

Timahavadsõ võro keele nǎdǎli lõugahus ja logo, mink pakk vǎllǎ ja kujond Luiga Kristjan, kiä om joba aastit nǎdǎli kujondüisi tennü.

Uma Lehe sügüsedse jututalگو

Hǎā lugõja ja kirotaja! Kuulutami vǎllǎ timahavasügüsedse **Uma Lehe jututalگو**. Ku teil om rahvalõ kõnõlda mõni põnnõv, lustilinõ vai hallus jutt, saatkõ tuu Umalõ Lehele! Talگو liidsilõ omma ette nǎttü tunnis-kirǎ ja väiku avvohinna. Vǎllǎ valitas parõmba talossõtüü ja hulk hǎaid juttõ trükütās 2027. aastaga joosul lehen ǎr. Innekõkkõ oodami kirǎtõid, miä passisõ lehe perǎmǎdse küle pääle, a saata või ka eloliidsi mǎrgotüisi.

Talossõjuttõ sordi:
1. Periselt elon juhtunu naǎlinõ vai tõsinõ lugu
Lugu, miä om olnu kas naǎlinõ, oppusõga, saatuslik vai muido ummamuudu. Võinu olla periselt sündünü.

2. Esi tettü, hǎste tettü
Umatett asi om inǎmbüisi õks kõgõ parõmb. Esi tegemine

oppas ja lask vaimul priilt linada. Mõnikõrd tulõ kinkagi tõõsõ tett tüü vai süük vai midāgi muud hindǎl ümbretetǎ, et hǎā saanu. A või olla ka peris vastapite: mõni esitett asi kõlba-i kohegi ja lõpus tulõ iks meistre käest api pallõlda. Panõ uma lugu kirja!

3. Külǎline kuu päält
Külǎlise omma hǎā katõl kõrral: sis, ku nǎ tulõva, ja sis, ku ǎr lǎāvǎ. Kas sul om trehvǎnü, et mõni külǎline pidǎ hinnāst üllen niimuudu, nigu olõs timǎ kuu päält sadanu? Vai olõet esi trehvǎnü kohegi küllǎ ja tundnu hinnāst nigu külǎline tõõsõst maailmast.

Kirotat või ka peris seletǎmǎldǎ kokkosaamiisist, nǎütüses tundmalda lindavidõ objektēga.

4. Perimüs mu elon
Oodõtas tähelepandmiisi, mǎlehtüisi ja seletüisi edevanõm-

bidõ käest peritüisi uskmiisi, kombidõ ja muu perimüse osast egǎpǎāvǎelon, arvosaamiisi perimüse kandmisõst ja edesikandmisõst parhillatsõl aol, miildetulõtamiisi ja mõtõt perimüse alalõhoitmisõst ja soovituisi tulõvǎidsilõ perimüse korjajilõ.

Teema om vǎllǎ paknu Eesti Rahvaluulõ Arhiiv.

Inne luu kirotamist lugõgõ läbi seo oppus:
Egǎ inemine või saata talgilõ kooni viis juttu. Jutt piǎt olõma kirotaja hindǎ luudu ja ei või olla inne mõnõn tõsõn lehen vai raamatun ǎr trükit ega internetti üles pant. Lugu võinu olla mõistligu pikkusõga, mitte pikemb ku üts arvudilehekülگ (3500 tähemǎrki, 700 sõnna). A või ka lühembǎ jutu kirotat.
Egǎ jutu mano kirotagõ kim-mǎhe uma nimi, aadrõs ja te-

lehvoninummõr! Ku tahati, et lehen trükitāsi ti tõnõ (vǎllǎmõtõld) nimi, kirotagõ tuu suuv erǎle luu lõppu.

Jutu saatmisõga and autor Umalõ Lehele õigusõ tuud lühendǎ, toimõnda, lehen ja internetin avalda.

Oodami juttõ nikani ku 20.11.2026. Jutu pallõmi saata e-kirāga info@umaleht.ee pääle vai postiga Uma Leht, Tarto 48, 65609 Võro liin.
Tunnissõna: jututalگو.

Terǎvǎt sulgõ!

Süküs liigutas henge

Jälleki om käen luudusõ kõgõ kirivämb aig. Läät liina pääle jalotama ja näet, et mitmõ puu omma joba lehe hindä külest valalõ lasknu. Tammõ pildva ummi tõhvõga, ku puu ala saistuma jäät, piät kaema ja pelgämä, et noidõga vasta pääd ei saa. Vahtrõ omma kirivä. Mõtsa all om väega rassõ kikkasiini löüdä, kõl-ladsõ kõolehe tõmbasõ tähelepandmisõ hindä pääle är.

Inemisele om antu ilomiil, himo illo otsi ja löüdä. Süküs om tollõ jaos kõgõ õigõmb aig. Nii tasus mõni päiv egäpäävätüü kõrras saisma panda ja kaia näütüses tsirguparvi, miä nakkasõ kogonõma, et talvõs lõunõmaalõ linnada. Ja mõtõlda tuu man minkagi ilosa pääle, miä henge liigutas.

Mul juhtu sääne andsák asi, et naksi üle hulga ao luulõtuisi kirotama. Mitte kül pallo ja mitte midägi väega suurt, a päähä siski tulli pildikese ja mõttö, miä luulõrituna hinnäst paprõ pääle pressevä. Pruuvkõ ti kah, äkki tulõ midägi ilosat!

RAHMANI JAN
Uma Lehe toimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: AS Õhtuleht Kirjastus, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgo-tas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Mullast võetu

Käve mõni aig tagasi ütël är-saatmisõl. Kerkoherr lugi kalmuaia pääl, et «mullast olõ sa võetu ja mullas piät sa saama». Ja nii tuu inemine maa-mulda lätš ja mõnõ ao peräst mullas saa.

Olõ uma opitu ala perrä maaparandaja, hüdrotehnik insinör. Kõik, mis om maa ja viiga kõüdet, om mullõ jo lat-sõst pääle olnu hengelahkü. Olli kõgõ käppäpite mullan, kasvi Nursipalu mõtsa seen ja pääle luudusõ olõ es mul min-kagi mängi. Nii olõ noorõn iän tennü hulga liiva- ja muakuukõ ja onnõ ehitänü.

Seo kevväi tei ma koton väi-ku katsõ. Panni kasvumajja kasvu nii, et ülele poolõ sai mitu aastat säälsaman saisu-nu kompost, kon olõ seen elo, siblisi mutuka ja vihmavagla. Tõsõlõ poolõ tõi poodist koti seen olõva mulla. Sügüsepoolõ saaki kaeman kävven näi, et säääl, kon om uma väetuse-muld, omma tomadi-kurgi pallo suurõmba ku tõsõl puul, kuigi poodimuld piäsi olõma väetet ja om õkva kimmä kasvu kasumisõs ette nättü.

Mullõ trehväs kätte üts raamat, miä kõnõl mullast: mõtsa- ja maamullast. Loi, et olõmi jõudnu aigu, kon mi uma tihtsä maaharimisõga olõmi mulla är tapnu. A ku saa-aastad-sõst mõtsast võtta supiluidsa-

täüs mulda, sis säääl käü peris elo. Tollõnsaman supiluutsan mõtsamullan om 600 kilomiitret seeneniite. Loi, kuis alosluudus ja puukõsõ umavahel seeneniite piten läbi käävä ja kuis tuu elo sinnä mulla sisse tegünes. Ja ku mi täämbä künnämi suuri traktoridõga tollõ mõtsamulla üles, sis võtt sada aastat aigu, inne ku om jäl sääne muld, mink pääl kõik, mis kasus, hinnäst häste tund.

Et olõ opnu maaparandaja, sis om mul täämbä periselt veidükese häbü tollõ peräst, ku pallo maaparandustõie käügin om luuduslist väärtuslist mulda segi kääntü. Meile miildüs hirmsalõ mullan tsungi, a mi ei anna tuu man hindäle arvu, ku pallo mi tollõ man kaotami är elävät luudust, tiidmist tollõst, midä luudus meile and, ja kuis mi olõmi maaga kõüdüssen.

Ildaaigu loi Punabi Margusõ perämäst raamatut tuust, kuis vanas ellä. Üts timä sõnnom om, et egä inemine pidänü olõma päävän puul tunni pallidõ jalguga maa pääl ja hää, ku kae olnu kah mullan. Niimuu-du teküs voolutsõör, inemine and uma halva, mis timä sisse om korjunu, maa sisse. Ja mu mõtõ jõudsõ jäl sinnä, et mullast olõmi võetu ja mullas piämi saama.

Tan maa pääl eläden tulõ olla mullaga sõbõr. Ma arva, et elo võti om õkva säälsaman, mulla seen.

Mustmaa Ulvi: tolerantust om Islandil inämb ku Eestin

Võrokõsõst ilmahulgus Mustmaa Ulvi om saanu valmis raamadu «Minu Island». Uurimi, midä autor umast raamatust ja ilmaelost kõnõlös.

Kuis taa raamat sündü?

Ma olõ Islandil kokko elänu-tüütänü nii umbõs puultõist aastakka ja ma kiroti tuul aol blogi. «Sa piät kõgõst taast nalast raamadu vällä andma,» olõ nii üts ku tõnõ iks ütelnü. Ma liiguti õnnõ õnnõligult kõrvu ja arvssi, et hää sõbra niisama kitvä. No a ku sõs Petrone Print minevaasta kuuluf, et otsitas vahtsõ «Minu Islandi» kirotajat, nakaš mu ütismeidiapott üle ajama – iks et «Nüüt om su kõrd!». Mõni kipõmb olõ mu nime esi kah joba välläandjalõ saatnu. Nii või üteldä, et seo raamat om rohkõmb vällästpuult pääle pressit ja «rahva tungiva nõudmisõ» ilmutus.

A ega blogi tegemine raamatut nii lihtsä es olõki, ku ma edeotsa arvssi. Blogin olõ juttu kolmõ-nelä raamadu jagu, nii et kaalmist, midä võtta vai midä jättä olõ iks kõvva.

Mille Island sul süämen om?

Island om lihtsähe üts är-ütlemädä illos maa. Ja väega mitund muudu illos. A tuud om rassõ sõnnuga seletä. Ma proovi nii: merd omma vast kõik nännü. Ja tiidvä, et meri või väega illos olla sõs, ku om tuulõvaikus, ja sõs, ku säääl omma väiku jänesse pääl, vai sõs, ku mässäs ja tormas, ja sõs, ku päiv lätõ luujalõ vai kuuvalgõn vai... Umbõs nii om Island kah egä kõrd umma-muudu illos. Islandil om pallo põnõvit maastikkõ ja säändsit värme, midä sa ei mõista uuta: ütten paigan om müürükivi verrev ja rannaliiv must, järgmädsen nuka takan om liiv verrev ja müürükivi must...

Kaemi üle ola tagasi

Pikaaolindõ kuulmeister
SÄINASTI ENE, kiä om mulõ ainidõ siän opanu aoluku kah, tulõtas miilde sündmüisi aost, ku Eesti vahtsõst esisaisvas sai.

Süküskuu tõnõ puul

1986. aasta süküskuul saiva Eestimaal valmis vahtsõ filmi: Ulfaki Lembitu «Keskea rõõmud» ja Kiisa Kaljo «Saja aasta pärast mais» ni Meri Lennarti «Kalevala hääled». Maailmah olli tegijä «Krokodill Dundee» ja «Tippkutt» Tom Cruisiga pääosah.

1987. aasta 26. süküskuul ilmu aoleheh Edasi nelä mehe IME pakminõ: Kallasõ Siim, Made Tiit, Savisaarõ Edgar ja Titma Mikk teivä ettepanõgi Eesti tävvelidele esimajandamisõlõ üleminekis.

1988. aasta 24. süküskuul kõrraldõ Rahvarinnõ I Eestima rahvuisi foorumi, koh sai algusõ Eestimaa Rahvuste Ühendüs. Aastast 2005 peetas 24. süküskuul Eesti rahvusvähämbüisi päivä.

PILT PETRONE PRINDI FB-LEHE PÄÄLT

Raamadu «Minu Island» autor Mustmaa Ulvi ütten kirästajä Petrone Epuga vahtsõ raamatut edetabõli etteotsa upitaman.

Ja Islandi inemiisil om mu meelest talopojatarkust rohkõmp alalõ ku mõnõl tõsõl rahval. No näütüses hobõsõliha süümine: ku trehväs, et mõni hopõn mure näütüses laavapõllu pääl jalaluu är ja om selge, et timäst inämb asja ei saa, sõs tetäs hädätapminõ ja liha süvväs är.

Vai arvusaaminõ, et mi olõ tan saarõkõsõ pääl kõik üts rahvas, midägi ei olõ tetä – tulõ tuuga leppü, et sa olt sääne ja ma olõ tõistmuudu. Tolerantust om Islandil mu meelest inämb ku Eestin.

Miä om Islandil ja Võromaal üttemuudu, miä tõistmuudu?

Üttemuudu om näütüses ütistransport maalt pääliina: inämbüisi käü üts buss päävän. Noorõ läävä kah pääliina är ja sõs tõistpite pääliina rahvas õhkas, et maaelo om nii illos ja romantilinõ. Inemiisiga om lihtsä jutu pääle saia ja väikside rahvidõ teema omma sakõst ütesugudsõ – et kas kiil jääs püsü-

26. süküskuul käve Võro nuurikolonn Kanepi vabahus-samba vahtsõst vallasõ tegemisel.

1989. aasta 22. süküskuul tull vällä edimäne nädäliheht Eesti Ekspress, toimõndaja Hans H. Luik.

27. süküskuul tetti Eesti Rojalistlik Partei. Esimiis Kulboki Kalle.

1990. aasta 20. süküskuul kinnitedi ammõtihe riigikontrolõr Meri Hindrek.

22. süküskuul tetti Eesti Vabariiklaisi Kuunderäkund. Esimiis Štarkovi Leo.

Luudi kirändüspreemiä Võromaal peri vai Võromaa kõüdetüile kiränikele, edimäne avvohind anti Kangro Bernardilõ.

1991. aasta 17. süküskuul võeti Balti riigi ÜRO (Ütidse Riigi) liikmõs.

18. süküskuul olõ Kangro Bernardi 81. sünnüpäiv ja aastavarõmb vällä andma naat kirändüsavvohind nimmati timä-nimelidses kirändüspreemiäs. Avvohinna sai Kõivu Madis.

1992. aastal vasta võedu põhisäädüse perrä sai presidenti valli Riigikogo, a edimäid-

mä ja kuimuudu tuud kaitsa.

Tõistmuudu om vast tuu, et mõlõmbal puul om elotus küll hajoval, a Islandil omma elä-mise viil rohkõmb harvakult ku Eestin. Rahvaarvu teema-ga om eski eestlase rassõ är harinõda: ku jalgpalli MMi aigu naatas küläga üttenkuun telekat kaema ja kokko tulõ 20 inemist, sõs või paistu, et huviliidsi olõ veidü. A ku tuu Eesti rahvaarvuga läbi rehkenäd, sõs telekakaeminõ, kohe korjus 70–80 huvilist, om joba kü-länd suur pido.

Kuis sa esi tollõga rahul olõ, miä lõpus raamatulõ sai?

Täämbädses ja prõlla ma arva, et sai vast peris kinä jutt kokko. Mul om väega hää miil, et ma toimõndajalõ pallo vastta es nakka. Ja suur teno tälle, et tä nii ilosalõ avit kolmõ raamadu matõrjaali üle pääle pükä. Võro kiilt ma olõs tahtnu rohkõmb sisse jättä, a no sõs noidõ joonõalotsidõ tõlkmisiga

olõs perän pidänü ruumi peräst mõnõ jutu viil vällä jätmä. Nigu elon iks, üttest külest om nii ja tõsõst külest kaiõn naa.

Midä inemise su käest pääle raamadu vällätulõkit küsünü omma ja midä olõ vastanu?

Et kas tõtõst Islandi kampsõ ei mõsta. Tõtõst ei mõsta, ma esi küsse kah mitmõ kotusõ-päälidse inemise käest üle.

Kuis sul süküs lätõ?

Kipõlt nigu õks. Kuul naas pääle; paar reisi om viil tulõkil – oktoobri lõpu Asõrbaidžaani om viil üts kotus pakku. Zonta klubiga kõrraldami Võromaa tütarlatsilõ päivä, mis meelütänü näid inämb reaalaunidõga toimõndama. Juttu tulõ ajama näütüses tuu naanõ, kiä om saanu avvunime «Aasta insener 2025», ja viil säändsit põnõvit tegeläisi. Ja suvitsidõ jututuuro inemise om vaia kokko võtta...

Küsse RAHMANI JAN

Landskronahe. Merre jäivä Võro liinapää Oti Jaak uma naasõga, majandusnõunik, pääraamadupidäjä, Võro ettevõttidõ iistvidäjä. Võro elo olõ tuust pikält hälvätü.

1995. aasta 22. süküskuul nakaš pääle lindiskandal. Kaitsõpolitsei otsõ läbi erä-uurmiskontori SIA, kost leüti kinnitüst, et siseministri Savisaarõ Edgar olõ salahuusi üles võtnu kõnõluisi tõisi poliitikidega. Asi lõppi valitsusõ ammõdi maahapandmisõga rehekuu algusõh.

22. süküskuul panti kinni rongiliiklus Haapsalu ja Riisipere vaihõl, raudtii sais olõ säääl väega halv.

26. süküskuul andsõ Vinne-maa Eestile üle Paldiski tuumareaktri maa, tuu olõ perämäne võõra võimu käeh olnu ala.

1996. aasta 20. süküskuul tull kokko 374-liikmõlinõ valimis-kogo. Edimäste valimisvuuri olõ üles säetü viis presidenti-kandidaati: Meri Lennart, Rüütli Arnold, Kelami Tunne, Oviiri Siiri ja Tõugu Enn. Kiäki es saa tarviliidsi helle kokko. Tõistõ vuuri saiva Meri ja Rüütli. Eesti presidentis valiti vahtsõst Meri Lennart 196 helüga, Rüütli sai 126 hellü.

Suvi oll' jälleki ummamuudu

NÖLVAKU KAIE

Mitma viimätse keväje hullu üükülmä ja armõdu vihm nii inne ku peräst jaani omma pandunu maainemise viil enämb ilmast kõnõlama ja murõtama, et kuis suvõl aiakraami-ga saa. Om ollu moodun ka mõrruv nali, et oll' külh Eestin suvi, a ma juhtu tuu päiv reisil olõma. Nii hullustõ siski konagi ei lähä ja tinavaasta oll' mi valgõ aig jälleki ummamuudu.

Seo kevväigi oll' paremb ku üleminevä ja minevä aasta. Es pea aian nii pallu katma ja hellämä, häitsmelõhna ja lämmind oll' küländ ja mehiläisil pidu. Vihm hoit hennest kah suvõ lõpuotsani enämb-vähämb vaon. Kägu ja ööbik laski maikuu edimetsel nädälil laulu valla-lõ ja es taha ka peräst jaani viil tükki aigu nokka kinni panda. Nii naa lubasi meile läm-mind süküst. Kaemi noh.

Kuusõkasvõ oll' tublistõ, kõik puhma ja lilli visassi armõtudõ pikkust, hain muiduki kah. Tuu «elurikkus» om illus ja mooduline sõna, a tegelik elu näütäs medägi muud. Ku jätät aian puireea kõrval haina mitu nädälit niitmädä, omma tsillukõsõ kuusõ, kõokõsõ ja esiki paiju õkva platsin. Ei olõ jo ammu enämb tuu aig, ku ega õdagu oll' vaia lehmile-vasikõilõ medägi seime ette niit. Sis es tulõ säänest asja ettegi, et mõni puutaimõkõnõ kohegi uma pääga kasvi. Kidsuti ja niidet, kuis vähägi saadi. Sis es saa kiäki umast aiaist puuki külge ja nastiku-rästi-ku asjati kah mõtsan, kannis-tikun ja suun umaette, mitte es hulgu marjapuhmõ alh vai tiigi veeren.

Aga muiduki ei niidä kiäki aian keväjelt maha meeles-päid ja kikkapükse, ku naa häitsese. Naid oll' lõpmada pallu! Sireli petti kah üle

Sireli olli peräst paari üükülmiga keväjet tinavaasta nigu arust ärä.

Nurm kulda täüs! Minevä sügüselst külvetü raps häitses armõdu ilustõ ja pikält.

katõ külmä keväje pitu ja häitsi nii, et lehti es olõ nätäki. Ööbi-ku lätsi tuust häitsemisest ja lõhnast nii leili, et lauli õdagult peris lähkült kõrva!

Oll' päävälämmind ja vehma ja tormituult. Ja alasi oll' tark uma elu nii säädi, et kitskmise ja niitmise ja muu vällätüü sis ärä joudunu tetä, ku kraat 30 kanti es kisu vai taivast tublistõ kastmisevett es saadõta. Kihulaisi, kärbläisi ja esiki hüürläisi oll' veidü. Tuust oll' kassu maamehiläisile, kiä meil aidatrepi ala pesä teije ja suvi läbi rahumeeli lauavahest sisse ja vällä linnassi.

Juulikuul, ku ööbik jo ummi noodivihkõ kokku säädmä naksi ja kägu kah kuu keskel vaiki jäi, tegüsi tõisi hää hääle-ga lauljõid manu. Kõiki es tun-nõki, selle et mu latsõpõlvõn, ku vanaimä mullõ tsirkõ nim-mi opaś, sääntseid koduaian es käü. Aga no vinti, laulurästäst, musträstäst ja peoleod õks tiät ja laul om neil illus!

Aiakraami om pallu kasu-nu, olkõ külh, et vahtsõt sorti söödikuid om ka manu tegünü. Konh jaretäs päälseid ja lehti, konh haugatas juuri. Alasi ei saaki teedä, kiä tuu tõrvautja om ollu. A õks tulõ ette, et kiä-

NÖLVAKU KAIE PILDI

Vahel essüs käokiil vai üüviul kodu kuusõheki ala häitsemä.

Kuusõseenekeisi lõvvät mõtsast harva, a seokõrd tull' näil tuju kodumuru pääle peris punti võtta!

ki om tõsõ trepi pääle kabatšõ-kõst riida säädinü vai kõnõlas naabrinaist pehmes, et võtku õmõta taa pangitäuś timä aia ubinõid ka vasta, naist tulõ kõgõ paremb moos.

Septembri algusõn, ku suurõ vehma siski kodukandist üle omma käünü, nii et Mustajõe luht ja kõik küntü nurmõki enämb vett vasta võtta ei jova ja arvada, et talvõni läikmä jääse, istut mõnõl tuulõvaiksõl õdagul enne päävaminekit aidatrepi pääl ja kullõt. Suu-kurõ ja luiga omma vahtsõ ao helü, nuid ennembi kodu es kuulõ. Aga kõrvun naka-

sõ kummitama ka helü latsõ-põlvõst. Üle oja naabrilatsõ omma tiigi purdõ pääle jalgu mõskma saadõtu ja kilkasõ sääl. Ja kostki tullu nigu kõrva hellü, mea ütegi tõsõga segi ei lähä, a medä ka kostki enämb ei kuulõ. Lehmänisast tõmma-tas edimätse piimäjoa nüssiku-põhja. Tuu suut om ammu kin-ni kasunu ja ei olõ ümbretsõõri lehmälautugi, a enne pümmed ja külmä aigu om hää ja kodu-nõ nii kullõlda ja märguta.

Süküs om käen. Ollu hää, ku taa pääle ilmaviguriide suurõmbõid murhõid ütēn es toonu.

Tundõ läbi elo

Uma Lehe kiräsaatja URMI AILI om kirja pandnu, määndse tundõ inemisel elotii pääl ette tulla võiva, ja tuu noidõ kotsilõ näütit elost.

13. Armastus ja armukadõhus

Sääl, kon om armastus, om armukadõhus kah, tuu olõssi nigu loomulik tunnõ. Selgehe ei olõki vällä kirotõt mõistõt, mis tuu armastus täpsele om. Ka suurõ sõnasäädjä omma tollõga hädän.

A armukadõhust om pallo lihtsamb seletä. Tuu tunnõ palotas nigu kuum kardokas suun, alla ei saa neeldä ja vällä kah ei saa süladä, selle et kõtt om tühi. Ku armukadõhus jääs mõistusõ piirehe, sis om kõik kõrran. A ku armukadõhus lätt üle piiri ja naatas tõnõtõist ilma asalda süüdü pandma, sis om asi joba hull.

Näide elost

Miis ja naanõ kõndsõva par-gin. Näile tulle vasta naasõ tüüseldsiline, meesterahvas, ja teref naist viisakalõ. Miis läts tuupääle nii kahtlustajas, et küsse naasõ käest: «Kon sa timäga magari?» Vot seo oll' külh joba väega haigõnõ ja üle piiri armukadõhus.

14. Tühjüs ja maaha-jäetüse tunnõ

Ku illos armastus om otsa saanu, inämbjaolt iks üte inemise puult, sis tuul tõsõl, kedä maaha jäeti, om väega rassõ hindäga toimõ tulla. Hingen om sääne tühjüs, nigu olõssi terve maa-ilm mustas värvitü. Millestki ei tunnõ inämb hädmiilt. Sis nakkat hindäst süüd ja viko otsma. Mis ma kül võlssi teie, et es suta tõist inemist hindä külen kinni hoita. Tuu tõnõ inemine om iks viil nii kallis, et kuigi ei tahassi usku, et täl kah mõni viga man oll'.

Näide elost

Nuurmiis ja näio naksiva kuun elämä. Nuurmiis oll' näiost õigõ mitu hääd aastat noorõmb ja sarvõ viil maaha juuskmada. Nuurmiis käve kellä 8–16 tüül, a näiol olli pikä vahetusõ ja vaihõpääl olle tä üüse kah tüül. Nuur-mehele miildü pito panda, ku näio oll' tüül ja täl ikäv naas. Kül tä käve esi ütsindä pidol, kül kutsõ sõbra hindäle küllä. Tihtsähe oll' pääle palgapäävä alkoholi pruukmist kah, mis näiolõ es miildü.

Ütskõrd tull' näio jäl tüült kodo ja terve elämine olle segi pesselü. Raamadu põrmandu pääl, rõiva unikon, anoma katski. Kõik oll' muatsit saapajälgi täüs. Saapajäle olli eski laen.

Sis tull' kül tollõst nii suur tüül, et nuurmiis sunniti är minemä. Kortin oll jo näio uma. Ja mis sis näio tekk? Tuu asõmõl, et süü laamõndaja pääle panda, naas hindõ mant viko otsma.

URMI AILI

Lugu lätt edesi

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi perioolõmisõst ja tähendüsest.

Varjun

Seod nimme kand Eestin 33 inemist. Eesti perekunnanime-raamadu käsikirän om nimest kirutanu Uibo Udo. Nimi pan-ti õnnõ ütēn kotussõn, Suudla mõisan Kanepi kihlkunnan. Tuu om Sabõrnast lõuna-hummugu puul. Nime saaja olli vaesõslatsõs jäänü tütrigu-lats Tannil (*Tanniel*) ja timä kasuimä, *Kangro Dawide* tõnõ naanõ, läsk Liisu. Kangro Taa-vite poja sääl talun saiva tõsõ nime: *Wõlla*. Kuigi sünnü-meetrikän 1804 om Liisu kirän ku Tanila imä, om timä sünnü-aastas umbõs 1748 ja ildamb om tä personaalraamatun kirän ku *Emmak* 'ämmäk, kasuimä'.

Tanila pojapoig Piitre läts elämä Suudlast Urvastõdõ ja nii omgi seod nimme täämbä rohkõmb löüdä Urvastõ ja San-gastõ kandin.

Pastor Johann Philipp von Roth om personaalraamatun 1803–1810 Tanila edenime manu kirutanu perekunnanime *Illus*. Personaalraamatun 1809 om tuu nimi maha kraabit ja kirutõt *Warjun*, parandus om tett ka vanna raamatudõ.

Nimi tähendäski tuud, miä kirän: 'varjun (vařon)', seenütlejä käänüsse *n*-lõ-puga. Uibo Udo om toonu näütēs viil Rothi pantuid seenütlejän käänüssen Kane-pi nimmi: *Hukkan*, *Kõrran*, *Tallun*, *Wäljan*. Parla kand nimme Kõrran 37 inemist ja Väljan 35 inemist. Sõnaliigi poolõst või sõnna *varjun* pitä muiduki määrsõnas, nii nigu ka sõnna *kõrran*. Roth, kiä mõtõl päämidselt saksa keelen, sai tuud tõlki ku *im Schatten*. Ku fantasiiri, sõs näütüses nii, et lats, 1809. aastagal viieaastanõ, kasus kasuimä vařun.

Eestistämisel võeti nime Varjun asõmalõ katõl kõrral nimi Vari.

SAARÕ EVAR

Mehkamaal peeti juubõlipitu

Aastal 1386 olli mõisa paprõin edimest kõrda kirja pant mõnõ Mehkamaa külänime. Tuust saadi loetas Mõnistõ, mea tuu kõrd kand nimme Menzen, amõtlikkõ eluaastõid ja tuu aus peeti 22. augustil kodukandi-pääväga Mõnistõ 640 aasta juubõlit.

Pidupäiv sai lühkü kontser-di ja mõnõ sõnavõtuga alu-sõ Mõnistõ muusõumi manh. Säält jääje kõgõ enämb miilde Lindebergi Tõnu sõna. Konagine pikäoline Mõnistõ valla-vanõmb kinnit, et Mehkamaal lätt häste, selle et siin om tüü-kotussõid, pallu nuuri peresiid ja latsi, kedä jarest manu sünnüs.

Suurõmbat kontserti ja pitu, medä peeti Mõnistõ mõisa par-gin, tükke vihm tsurkma, aga rahvast oll' uskmada pallu ja tull' õdaguspuldõ alanu näüte-mängu aos jarest manu. Näüte-mängu, mea müüdä pargialust publikuga ütēn ringi rännäs, oll' kirutanu ja lavasf umaaig-nõ rahvamaja juhataja Ilissoni Eve. Pargipuie all, konagiitsi

Mõisa karjanaanõ (Kuusõ Tiilu) kõnõlas näütemängun herräle (Looritsa Aare), ku hõel om taad pähäkäenetävät lehmä nüssä.

mõisahuunõidõ asõmal jutus-tõdi luku, kuis mõisatüülise ligi 200 aasta iist mõisaherrä manu palka manu küüsümä jätsi ja kuis herrä Bernhard von Wulff kõiki tõid esi tetä pruuvõ. Lugu miildü rahvalõ armõtudõ.

Simmani ja tulõetendüse-ga koliti rahvamajja. Nedsaja Külä Bänd ja Zerkala Tule-teater meelüti sinnä nii pallu rahvast, et saalin olli viimäte ennegi saiskoha.

NÖLVAKU KAIE

Esä ja poig

RAHMANI ELO

Seo om Tõnis. Tä om katõkümne viie aastanõ, hengelt vana miis. Tõnisõlõ miildüs kalla püüdä, sannan kävvü ja mõtsan lonki. Muido om Tõnis väega rahulinõ miis, a tä lätt vihatsõs egäsugudsõ tehni-ga pääle. Kõgõ rohkõmb ei olõ tälle meele perrä nutitelefoni. Tä arvas, et telefoni muutva inemise tulnukas, kiä inämb peris elo elämisega nakkama ei saa. Timä suur tahtminõ om kõik telefoni ilma päält kokko kořada ja neo suurõn lahkmiss-massinan purus litsu, sõs olõs maailm õkvalt parõmb paik.

Tõnisõl om esä, kink nimi om Piitre. Piitre om viiekümneaastanõ, hengelt nuur miis. Vastapite Tõnisõlõ miildüs Piitrele egäsugu-manõ tehni-ga. Täl om koton mitu telekat, puutrit ja kõgõ vahtsõmb iPhone'i telefon. Ku vahtsõnõ telefonimutõl vällä tulõ, ost tä tuu õkvalt är. Timä mõtlõs egäsugumaisi asju kotsilõ, et midä vahtsõmb ja kallimb, toda parõmb.

Esä ja poig omma kül peris tõistsugumadsõ, a näil om üts asi üttemuudu kah. Mõlõmbalõ miildüs väega vorsti süvvä. Õnnõ tollõ vaihõga, et Piitrele miildüs kallis Itaalia salaami-vorst Salame Felino ja Tõnisõlõ Rakvere Doktorivorst.

Esä ja poig saiva peris elon kokko küländ harva. Nä liht-säle es mõista umavaihlõ minkastki kõnõlda. Kõik muutu, ku esä kinkse pojalõ hällüpääväs verivahtsõ telefo-ni iPhone 17 Pro Max, et poig kah vahtsõ aoga üten käünü. Kingitüst vallalõ teten tekõ Tõnis hää näo pääähä külh, a hengel olf hallus. Viisakusõst lubasi Tõnis sõski telefonilõ üte võimalusõ anda.

Edimält luutsõ Tõnis, et esä unõhtas timä lubahusõ är ja

tä sa vannamuudu edäsi ellä. A esä küsse kõik aig vahtsõ telefoni kotsilõ. Tä käve nii pikalt pääle, et Tõnis otsust, et piät kasvai üts kõrd telefoni vallalõ tegemä. Sõs saa esäle üldä, et tä vähembält pruuvso.

Telefoni vallalõtegemine es olõ lihtsä. Tõnis otsõ edimält pikält õigõt nuppi, et telefon ülepää käümä lääsi. Ku seo peräkõrd juhtu, nakaš aparat muusikat laskma ja ekraan lätš kiriväs. Seo hiidüf Tõnisõ tävveste är ja tä visaš telefoni nukka. Sõs kuulõ miis koputamist, tä mõtõl, et Hiina spiooni saiva teedä tä elokotussõ ja omma droonõga õkvalt timä ussõ taada tulnu, et tedä näide hääs tüütämä meelütä. Tä kākse hinnäst ussõ taadõ nigu väiku poisõnõ ni luutsõ, et piakõsõ läävä võõra är. A ussõ takast tulf hoobis tunnõt helü. Seo olf esä, kiä tahtsõ hindä silmäga nätä, kuis poig vahtsõ vidinäga nakkama saa. Tõnis tekõ ussõ vallalõ ja kõnõl umast

hiitumisest. Esä õnnõ naarsõ tuu pääle ja võtsõ maaha visadu telefoni põrmandu päält üles. Tä opaš pojalõ, kuis telefoni periselt pruuki. Poig sõs lubasi, et pruuv nätal aigu telefoniga ellä.

Edimält olf Tõnisõl telefoni pruukmisõga väega palfo murrid. Tä vaof kõik aig võlss nuppõ pääle, tekõ hindäst kogõmalda 50 pilti ja sutsõ är kistuta kõik SIM-kaardi pääl olõva telefoninumbri.

Ku esä nädäli peräst jälki Tõnisõ mano tulf, opaš tä pojalõ nipi, kuis saa telefoni pruukmisõl api, ku teküs määnegi küsumine. Tä pandsõ poja telefoni AI – kunstmudsu perso-naalsõ assistendi äpi. Tuu käest küsü, midä tahat, ja tä and sullõ õkvalt vastussõ. Lisas avitas kõkkõ tähtsät miilde tulõta, vastas esi väsütäjäle e-kirjulõ ja om kaonu telekapuldi iist kah. Tõnis sõs pruuksõ abilisõ tiid-miisi maatiidusest ja muusiga-aoluust, laskõ valmis kirota rāpinākeelidse luulõtusõ ni

saa, koli liina ja osta kõik juurigu poodist.

Sõs ma kolisigi liina, a jo edimädsõ aasta kevājä panni üliopilasmaja tarõ aknõ pääle tomadi kasuma. Määne rõõm tuust, et eski väikuh tarõh ja ilma rõdulda saa midägi kasvata. Ja järgmädsel aastal tulliva viil lilli ja maiguhaina mano, eski avokaado panni siinnest kasuma.

Perāhpoolõ olf mul suurõmb kortõr ja sõs jo peris uma kortõr rõduga ja puha. Ruumi poti-põllundust tetä olf külh ja viil ja ma teigi, a iks mõtli, et vot olõs mul suvõmaja, kuis sõs kasvatas ja teesi. Ja pia olf-gi olõmah uma suvõmaja üteh kasvahuunõ, vilāpuiõ ja mafa-puhmõga, kotost ja liinast õnnõ kiviga visada. A sõs olõ õs aigu sääļ sukugi nii palfo kävvü, ku

Mõtlõ' esi' vällä, midä kirota' joonõ pääle!

Süküs

Kõgõ ilosamb sūgūsevārv om _____.

Aiaviljust miildüs mullõ kõgõ ināmb _____.

Puuviljust miildüs mullõ kõgõ ināmb _____.

Mõtsan kasusõ' _____.

Välān satas _____.

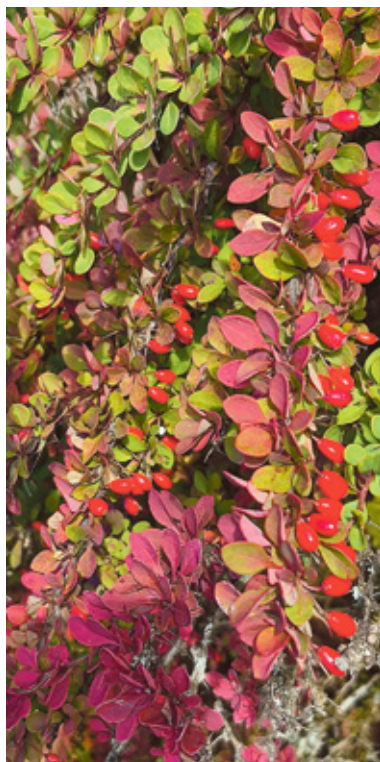
Ku vihma satas, sõs ma _____.

Rändājā' tsirgu' lindasõ' _____.

Ku õdagu' läāvā' pūmmes, sõs ma _____.

Ku ma olõsi' süküs, sõs ma olõsi' _____.

Tegelikult om parhilla' _____ ilm.

DOLGOŠEVI MARTA

edimält plaanilh olf. Külh väiku latsõga rassõ minnä, külh pääle tüüd vāsünü, sõs maa külmānū ja kārss kārnh. Või-olla piä-si kolima umma majja kohegi mõtsa viirde, sõs olõs hää aida pitä. A või-olla naada jäl poti-põllumehes?

Inemine taht iks tuud, midä parasjago umah eloh olõ õi.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebāse külā miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Muda Mari pajatus

Kullanõ süküs

Ma kuuli raadiost, et süksüsku edimädsõ poolõga om mõnõh Eestimaa paigah sadanu kats kõrda ināmb vihma ku harilikult. Võromaal nii suurt uputust es olõ, õnnõ põllu lātsi vedelās ja lump olf lumbih kinni.

Päiv om külh lühemb, a ilma omma viil säändsesama nigu terve suvõ olli: ku päiv paistus,

om lämmi, ku tuul puhk, om külm. Ja likõ om kõik aig: ku vihma sata-i, sõs om pia terve päiv kastõlikõ. Haina kasumi-sõga seo suvi hätä es olõ, hädä olf niitmisega.

Pääle mihklikpäivā lubatas viil ilosat ilma, sõs vast tulõ tuu vannonaisuvi, miä omgi õigõ kullanõ süküs.

MUDA MARI

Kooliello mälehtüisi

Peenükene käsitüü

Käsitüütunnih opati kudemist-heegeldämist. Ma kaie imä käsitüüraamatit ja silmä jäie üts lehemustrega sall. Pais-tu peris illos ja tahtsõ pruuvi.

Imäl olle kudamismassin, no niipalfo massin, et sai riakaupa silmi üles vitä. Kõkkõ muud pidi iks esi sääļ tsuskma. Hää asi, et hoite kudamistüüd lakja ja mustre tegemises sai silmi kergembāhe ümbre nõsta. Kaie viil, et raamadu mustret sjoo massinaga täpsele tetä ei saa, a midägi sinnāpoolõ iks. Võti kolm rita lehemustret ja vahelõ panni ruudukõisi, täpi keskel. Poolõpääle mitu suurt ruudu-

kõist ütstõsõ sisse ja sis sama mustre, a taasperi, piiglipildi muudu. Tüü võtf aigu mitmõ päävā, vahel tulles tagasi harota, ku mõnõ silmä är unõhti.

Võti pitsisallikõsõ kuuli näüdādä, et vast saa näütusele-gi vällä panda... Oppaja kül olle tõnõ inemine, a jutt tuusama nigu kunstioppusõ pildigagi: taa olõ ei su tettü! Jälki es saa ma arvo, mismuudu kül sääne arvaminõ tulles.

Imä tiinse esiki rahha kudamistüüga. Vanaimā olle kõva pitse heegeldājā. Ma mõis-ta kangastki üles säädi ja kuta, heegeldämisest ja vardidõga kudamisõst kõnõlõmada!

ORASSONI ELMET

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmāhe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihlõ loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevā kõrra vastus:
PALOK ja VAVVÖRN.

Avvohinna saa Rõugõ põhikooli Varstu koolimaja 3.–4. klass.

**Telli
Uma Leht!**

6 kuud – 10 €,
12 kuud – 20 €,
e-arvõ pūsūmassu-
leping 1 € kuun.

tellimine.ee/uma-leht,
tel 617 7717.

Kruutkuud Kultuurilehe välläandidõ lugõjidõ küsütelemise mano.